

Karela Krejčego „Dějiny polské literatury“, tegoż autora „Julius Słowacki, básník revolucionář“ i „Polská literatura ve věrech revoluce“, następnie Josefa Macůrka „Čechové a Poláci v 2. pol. XVI. století (1573—1589. Tři kapitoly z dějin česko-polské politické vzájemnosti)“ oraz Václava Žáčka „Čechové a Poláci roku 1848. Studie k novodobým politickým stykům česko-polským“. Część II zawiera poza tym rejestr wszelkich publikacji polskich przełożonych na język czeski od kwietnia 1945 do 1954 r. i jest ułożona według poszczególnych zagadnień. Pierwsze miejsce zajmuje beletrystyka, dalej książki dla dzieci i młodzieży, następnie literatura naukowa, którą podzielono na następujące działy: politykę, nauki przyrodnicze, lecznictwo, rolnictwo i technikę.

Ciekawie przedstawia się najbogatszy w przekłady dział literatury pięknej: poezji i prozy tak dawnej, jak współczesnej. Poezję reprezentują: Adam Mickiewicz, Juliusz Słowacki, Leopold Staff, Władysław Broniewski („Komuna Paryska“) oraz kilka antologii współczesnych poetów polskich, jak wspomniane wyżej „Pochodně“ czy „Nová polska poesie“ oraz „Poesie zbraň pravdy“ w opracowaniu Adolfa Kroupy. Przedstawicielami

prozy są: Bolesław Prus („Faraon“, „Lalka“, „Pałac i rudera“, „Nowele“), Władysław Reymont („Chłopi“, „Sprawiedliwie“), Henryk Sienkiewicz („Szklce węglem“, „Krzyżacy“), Stefan Żeromski („Ludzie bezdomni“, „Wierna rzeka“) oraz szereg pisarzy współczesnych — Jarosław Iwaszkiewicz, Pola Gojawiczyńska, Helena Boguszewska, Kazimierz Brandys, Leon Kruczkowski, Lucjan Rudnicki, Wanda Wasilewska, Jerzy Andrzejewski, Zofia Nałkowska, Igor Newerly, Jan Dobraczyński, Jan Wiktor i in.

Bibliografię zamyka dodatek, na który składa się kilka pozycji nie mieszczących się w powyżej wspomnianych działach oraz imienny wykaz autorów i spis rzeczy.

Idąc za piękną inicjatywą czeskich bibliografów należałoby dokonać przeglądu bohemiców polskich, który zorientowałby nas tak w ilości jak i w rodzaju publikacji czeskich udostępionych czytelnikowi polskiemu w latach powojennych¹.

Janina Formanowicz

¹ Zob. w niniejszym numerze Przeglądu Zachodniego artykuł J. Formanowicz pt. Literatura czeska i słowacka w Polsce w latach 1945—1954 (przyp. red.).

CZECHOSŁOWACKIE PRZEWODNIKI PO WYSTAWACH ARCHEOLOGICZNYCH

Czechosłowacka archeologia, dzięki swym wybitnym osiągnięciom, cieszy się wysokim uznaniem w sferach naukowych innych państw. Nie miejsce tu na wliczanie tych wszystkich osiągnięć. Nie ulega jednak wątpliwości, że do ich rzędu zaliczyć należy działalność w dziedzinie popularyzacji wiedzy. Jedną zaś z jej form są wystawy archeologiczne. Niniejsza próba omówienia przewodników po tych wystawach ograniczy się tylko do kilku najbardziej charakterystycznych, wydanych głównie przez Muzeum Narodowe (Národní museum) i Muzeum Przemysłu Artystycznego (Uměleckoprůmyslové museum) w Pradze oraz Miejskie Muzeum (Městské museum) w Kolinie.

Przewodnik wydany z okazji udostępnienia zbiorów archeologicznych w Kolinie¹, ma charakter komentarza do samej wystawy. Zawiera on kilka słów o dziejach muzeum i jego twórcy, drze F. Dvořáku, a następnie krótko i popularnie przedstawia najdawniejszą historię grup ludzkich zamieszkujących okolice dzisiejszego miasta Kolina w nawiązaniu do eksponatów. Przewodnik zakończony jest wezwaniem do ochrony zabytków archeologicznych. Ilustrowany dobrymi fotografiami, wydany starannie na dobrym papierze, zaopatrzonej w estetyczną dwukolorową okładkę, sprawia dodatnie wra-

¹ J. Filip, Dvořákovo museum Kolínska v pravěku, Kolín 1948, 33 strony + 11 rycin.

zenie, jeśli nie uwzględnimy luźnych, niepowszywanych kartek.

Przewodnik po wystawie poświęconej pradziejom Czech², zorganizowanej przez Dział Prehistoryczny Muzeum Narodowego w Pradze, zawiera krótki, popularny rys historii najdawniejszych społeczeństw pierwotnych i społeczeństwa z wczesnego feudalizmu na ziemiach czeskich. Poprzedzony jest wstępem wyjaśniającym założenie wystawy, która stanowi „zwierciadło najdawniejszej przeszłości Czech i Moraw“. Przewodnik ten, będący zarazem komentarzem, nawiązuje do ekspozycji wystawy. Wydany jest pieczołowicie oraz ilustrowany licznymi fotografiami zarówno zabytków, jak i makiet obiektów archeologicznych. Zabytki i widok jednej z sal wystawy umieszczone są także na okładce, raczej zbyt jednak jednostajnie szarej i niegustownej.

Stulecie czasopisma *Pamatky archeologické* uczczone zostało przez Dział Prehistoryczny Muz. Narodowego w Pradze wystawą „Sto lat czeskiej archeologii“. Wystawa odzwierciedla w głównych zakresach naukowe osiągnięcia archeologii na przestrzeni minionego wieku. Przewodnik³ po tej wystawie, poza okolicznościowym wstępem, omawiającym wspomniany jubileusz, kreśli w przystępnej formie komentarza historię człowieka od starszej epoki kamiennej po w. X naszej ery. Wstęp przewodnika streszczony jest krótko w języku rosyjskim i francuskim. Staranna szata graficzna, dobry papier oraz piękne, wyraźne zdjęcia stanowią walor tego wydawnictwa, zbyt mdłą wydaje się tylko okładka tytułowa.

Przewodnik, wydany z okazji wystawy „Sztuka antyczna w zbiorach i znaleziskach w Czechosłowacji“, zorganizowanej przez Muzeum Narodowe i Muzeum Prze-

mysłu Artystycznego w Pradze⁴, zawiera w części wstępnej treściwe omówienie znaczenia, pojęcia i istoty sztuki antycznej; tam też podany jest krótki rys historii zbiorów sztuki antycznej i zainteresowania się nią w Czechosłowacji oraz poruszone są zagadnienia związane z zorganizowaną wystawą. Dalej zaś mamy właściwy przewodnik, który objaśnia znajdujące się na wystawie eksponaty. Całość wydana jest niezwykle pociągająco: dobry papier, wzorowe fotografie i oryginalna okładka harmonizują z przystępnym ujętym tekstem.

Wystawa poświęcona tematyce pradziejowej w sztuce, zwłaszcza zaś w sztukach plastycznych, zorganizowana przez Dz. Prehistoryczny M. Nar. w Pradze, posiada swój przewodnik ujęty w formę komentarza⁵. We wstępie wyjaśniony został cel wystawy (pokazanie, jak w różny sposób artyści poczynali sobie przy opracowywaniu pradziejowego tematu, co daje ciekawy dla wiedzy i oświaty przegląd współpracy sztuki z archeologią); w następnych rozdziałach omawiano kolejno część wystawy poświęconą plastyce, plastyków podejmujących tematy pradziejowe, dzieła muzyczne z tematyką pradziejową, wreszcie tematy pradziejowe w literaturze. W zakończeniu wskazano m. in. nowe tematy, które mogą być wykorzystane przez artystów. Jednobarwne tablice przedstawiają wybrane dzieła plastyczne o tematyce wystawy. Wzorowe reprodukcje oraz staranne wydanie na dobrym papierze tworzą ogółem przyjemną całość.

Ostatni z omawianych na tym miejscu przewodników ma również charakter komentarza i dotyczy wystawy „Początki ozdób“ zorganizowanej przez Muzeum Narodowe w Pradze⁶. Po wstępie, zajmującym się zagadnieniem pochodzenia i historią ozdób, następuje rozdział poświęcony technice wyrobu ozdób w pradzie-

² Znany mi w wersji francuskiej (Guide de l'exposition „De la préhistoire aux Slaves Tchèques“, Prague 1948–1949, 20 stron + rysiny) i rosyjskiej (Путеводитель по выставке „От доисторического периода до чешских славян“ 1949 16 stron + rysiny) wydanych jako praca zbiorowa pod redakcją J. Neustupnego.

³ *Pravěké dějiny Československa*, praca zbiorowa pod redakcją J. Neustupnego (1954), 20 stron tekstu + tablice.

⁴ B. Svoboda, *Antické umění ve sbírkách a nálezech v Československu*, 1951, 25 stron + 11 tablic numerowanych.

⁵ J. Neustupný, J. Schäfer, R. Turék, *Pravěké náměty v umění*, 1954, 16 stron + 10 numerowanych tablic.

⁶ *Počátky šperku*, praca zbiorowa pod redakcją J. Neustupnego, 1955, 16 stron + tablice.

jach. Następne rozdziały dotyczą ozdób „prymitywnych“ (młodszy paleolit-eneolit), „kunsztownych“ (epoka brązu i wczesna epoka żelazna) i „subtelnych“, „wyrafinowanych“ (okres lateński do wczesnego średniowiecza). Na końcu zestawiona jest główna literatura o początkach ozdób w Czechosłowacji oraz krótkie streszczenie w języku rosyjskim i francuskim. Przewodnik ten, wydany niezwykle starannie, ilustrowany wspaniałymi zdjęciami, zdobny w wielobarwną okładkę, prezentuje się bardzo dodatnio.

Reasumując należy stwierdzić, że poziom wspomnianych przewodników jest nader wysoki i wyrównany. Staranna szata graficzna i dobry papier są oprawą odpowiadającą ich treści. I tutaj zauważyć należy, że starannością wydania odbijają one korzystnie od wielkości podobnych polskich przewodników. Na czoło wysuwa się sprawa okładki przewodnika. Powinna ona być potraktowana w sposób atrakcyjny, gdyż w wielu wypadkach będzie to pierwsze zerknięcie się zwiedzających wystawę zabytkami i literaturą archeologiczną.

Następna sprawa dotyczy ilustrowania polskich przewodników. Poruszam ją, uważając, że kwestia czytelności ilustracji przewodnika czy też komentarza należy do zagadnień pierwszoplanowych. Czytelnik wydawnictwa popularyzującego osiągnięcia archeologii nie powinien gubić się w domysłach, co stanowi przedmiot ilustracji.

Jeszcze słowo o objętości przewodników. Czechosłowackie zawierają od 16 do 33 stron, polskie od 8 do 136. Rozpiętość ta spowodowana jest z jednej strony zacieśnieniem objaśnień do najbardziej niezbędnej treści, z drugiej zaś — nadawaniem przewodnikom charakteru szerokich, popularnonaukowych opracowań. Moim zdaniem, przewodnik powinien posiadać takie rozmiary, by można go było przeczytać bądź w trakcie zwiedzania wy-

stawy, bądź też w przeciągu krótkiego czasu przed lub po jej zwiedzeniu. Natomiast przeciążenie treściowe ma tę stronę ujemną, że, jak wspomniałem, przewodnik bywa wielokrotnie pierwszą literaturą archeologiczną zwiedzającego. Jeśli gość zostanie zachęcony przez wystawę i przewodnik do zapoznania się z szerszą literaturą popularnonaukową, niewątpliwie to uczyni. Piękne przykłady właściwych w tym zakresie ujęć mamy także w Czechosłowacji⁷.

W końcu wspomnieć należy o obcojęzycznych streszczeniach w przewodnikach oraz o wydawaniu przewodników w wersjach obcojęzycznych. Konieczności tego, wydaje się, nie potrzeba bliżej uzasadniać. Jak się zaś okazuje, i w tym zakresie mamy także wzory w czeskich przewodnikach, bardzo często posiadających dwujęzyczne streszczenia, czego nie mogłem zaobserwować w polskich tego rodzaju wydawnictwach. Jedyne zaś obcojęzyczne przewodniki po wystawie, mianowicie b. Muzeum Archeologicznego PAU w Krakowie, dawno już jest wyczerpany i nieaktualny⁸.

Tadeusz Malinowski

⁷ Por. np. Z. Vaňna, *Pravěk Ústeckého kraje*, Ústí n. L. 1952.

⁸ Uwagi o polskich przewodnikach po wystawach archeologicznych opieram na następujących pozycjach: D. Hanulanka, *Ochrona zabytków archeologicznych*, Bytom 1952; K. Jażdżewski, *Przewodnik po Muzeum Archeologicznym w Łodzi*, Łódź 1952; *idem*, *Gdańsk wczesnośredniowieczny w świetle wykopalisk*, Gdańsk 1952; B. Kostrzewski, *Sztuka przedhistoryczna w pierwszych formacjach rozwoju społecznego*, Poznań 1950; *idem*, *Rzemiosło w pradziejach Słowiańszczyzny*, Poznań 1951; *idem*, *Pradzieje Pomorza*, Poznań 1952; *idem*, *Pradzieje Śląska*, Bytom 1952; S. Nosek, *Dzieje społeczeństw pierwotnych*, Lublin MCMLII; T. Reymann, *Guide du Musée d'Archéologie de l'Académie Polonaise des Sciences et des Lettres*, Cracovie 1948; W. Sarnowska, *Jak chronić zabytki archeologiczne*, Wrocław 1952; *eadem*, *Śląsk starożytny i wczesnośredniowieczny*, Wrocław 1954; *Praca zbiorowa*: *Od motyki do traktora*, Łódź 1954.

Kwartalnik Opolski, r. 1, [zeszyt] 2, 1955, s. 273+6 nlb.

Dla tych, którzy śledzą ruch kulturalny na ziemiach zachodnich, ważne jest ukazanie się drugiego zeszytu

„Kwartalnika Opolskiego“. Znaczną jego część poświęcono dziesięcioleciu. W podsumowaniu tego okresu biorą udział: przewodniczący Prezydium WRN w Opolu J. Mrocheń („Osiągnięcia władzy ludo-